

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертацію Никоненко Людмили Володимирівни
«Соціально-психологічні особливості впливу медіапрактик
на становлення політико-правової свідомості студентів»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук
за спеціальністю 19.00.11 – політична психологія

Актуальність теми дослідження особливостей впливу медіапрактик на становлення політико-правової свідомості особистості зумовлена суцільною інформатизацією сучасного світу, невпинним посиленням ролі засобів масової комунікації як одного з головних соціальних інститутів, відтак необхідністю усвідомлення ефектів медіавпливу задля формування компетентного споживача медійного контенту. Вплив соціальних медіа на політичне життя суспільства стрімко зростає, поширюючись практично на всіх членів суспільства. Тому операціоналізація конструкту «медіапрактики» в контексті комунікації політико-правового змісту та дослідження особливостей їх реалізації студентами, як найбільш соціально активної спільноти, є безумовно своєчасним науково-дослідницьким завданням. Враховуючи те, що більшість представників політичних сил прагнуть не просто впливати на поведінку молоді, але й управляти процесом формування політико-правової свідомості молодої людини з метою подальшого маніпулювання, то обрана тема дослідження без сумніву є соціально актуальною та практично значущою.

Тематика представленої дисертаційної роботи відповідає пріоритетним напрямкам розвитку соціальної та політичної психології, зокрема дослідженням з проблем медіапсихології, які розробляються в лабораторії психології масової комунікації та медіаосвіти Інституту соціальної та

політичної психології НАПН, що в свою чергу підтверджує актуальність теми дослідження.

Визначене, чітке розуміння мети й основних положень роботи дозволило Л. В. Никоненко коректно сформулювати науковий апарат дослідження – предмет, об'єкт, завдання та методи, що забезпечило планування й здійснення роботи на відповідному рівні, з отриманням достовірних та значущих наукових результатів.

На підставі аналізу змісту дисертації можемо констатувати, що представлене дослідження містить *нові науково обґрунтовані результати*: авторкою вперше визначено особливості впливу медіапрактик на структуру політико-правової свідомості, а саме: зменшення фрагментарності політико-правової свідомості; дезактуалізація зв'язків у системі політико-правових настанов; стабілізація зв'язків між уявленнями, мотивацією політичної участі, позитивним ставленням до політики; вперше визначено та емпірично верифіковано взаємозв'язок рівня інтенсивності застосування медіапрактик та особливостей ставлення до політики, мотивації політичної участі; уточнено та конкретизовано поняття медіапрактики; набули подальшого розвитку уявлення про соціально-психологічні чинники становлення політико-правової свідомості молоді. Розроблена авторкою тренінгова програма, спрямована на підвищення компетентності студентів щодо медіапрактик політико-правового змісту безумовно засвідчує *практичне значення* результатів дослідження. Основні положення дослідження можуть бути використані у навчальних курсах із соціальної та політичної психології, медіапсихології та медіаосвіти, сучасної практичної психології.

У тексті першого розділу дисертаційної роботи представлено *теоретичний аналіз* феномену політико-правової свідомості особистості, визначено специфіку розуміння поняття політико-правової свідомості в межах динамічно-функціонального та структурно-змістовного підходів, в

результаті чого досить слушно запропоновано розглядати становлення політико-правової свідомості особистості як динамічного взаємоузгодження таких структурних компонентів як політико-правові настанови, уявлення та ставлення, з однієї сторони та особистісних цінностей і смислів, загальноприйнятих соціальних норм та цінностей, з іншої сторони. Вагомим результатом здійсненого Л. В. Никоненко теоретичного аналізу вважаємо уточнення та конкретизацію поняття «медіапрактики», зокрема запропоновану автором систему критеріїв класифікації медіапрактик, яка забезпечила комплексне вивчення специфіки впливу медіапрактик різного рівня інтенсивності на структурні компоненти політико-правової свідомості студентів, а також зумовила вибір адекватних емпіричних параметрів. Доцільність виокремлення структурних компонентів політико-правової свідомості та критеріїв класифікації медіапрактик досить переконливо обґрунтовані авторкою в ході теоретичного аналізу, а запропоноване емпіричне дослідження логічно й послідовно продовжило теоретичну частину.

Аналіз змісту другого розділу дисертації свідчить про належний рівень кваліфікації дисертанки щодо планування, організації та проведення експериментального дослідження. Запропонована програма *емпіричного дослідження* вирізняється методологічною вивіреністю, ретельною розробкою дизайну дослідження, використанням валідного діагностичного інструментарію, кваліфікованим, коректним застосуванням статистичних методів обробки результатів і способів їх якісної психологічної інтерпретації. Таке ретельне дотримання методичних вимог заклало основу для серйозного науково значущого дослідження та отримання достовірних наукових результатів.

Вагомим науковим результатом дисертації вважаємо встановлений та статистично підтверджений зв'язок між рівнем інтенсивності реалізації активних, реактивних та пасивних медіапрактик та змінами в структурі

політико-правової свідомості студентів. Диференціація за параметром «інтенсивність реалізації медіапрактики певного типу» дозволила авторці виокремити шість вибірових сукупностей, для кожної з яких було визначено соціально-психологічні особливості змісту та структури політико-правової свідомості.

Важливим результатом дослідження є виявлена специфіка політико-правових медіакомунікацій в освітньому просторі закладів вищої освіти. Логіка наукового пошуку дисертантки в цьому напрямі цілком узгоджується з обґрунтованими в теоретичній частині роботи положеннями про соціально-психологічні чинники становлення політико-правової свідомості, серед яких провідними вважаються: 1) міжособові комунікації, які розширюють індивідуальний досвід до сумісного досвіду груп або спільнот, в які входить особистість; 2) медіа, які дають змогу ознайомитись із досвідом інших соціальних груп, спільнот та прошарків, з якими відсутні контакти у житті особистості; 3) суспільні інститути (зокрема, заклади освіти), які цілеспрямовано тиражують досвід різних соціальних груп. Особливо цікавими та вартими подальшої емпіричної верифікації вважаємо реконструйовану семантичну структуру усталених каналів політико-правового інформування студентів та структуру довіри до джерел такого інформування.

Слід також позитивно оцінити авторську тренінгову програму, спрямовану на підвищення компетентності студентів щодо реалізації медіапрактик політико-правового змісту. Залучення трьох груп досліджуваних (експериментальної, контрольної та плацебо) дозволило дисертантці зробити переконливі висновки щодо ефективності тренінгу. Запропонована програма може бути використана як психолого-педагогічна технологія, спрямована на формування комунікативних навичок та вмінь, розвитку медіаграмотності, стимулювання медіаторчості, підвищення медіакомпетентності студентської молоді загалом.

Сформульовані дисертанткою *висновки* в структурованому та стислому вигляді узагальнюють результати дисертаційної роботи та відображають досягнення мети, реалізацію завдань, бачення автором дисертації перспектив подальшої розробки проблематики. Висновки є науково обґрунтованими, чітко сформульованими, викладені в необхідній логічній послідовності.

Основний зміст дисертації відображено в 11 одноосібних наукових працях, серед яких 1 статтю опубліковано у міжнародному науковому виданні, що входить до міжнародних наукометричних баз даних, 7 – у наукових фахових виданнях, включених до переліку МОН України.

Зміст положень автореферату відображає основні положення дисертації, його оформлення відповідає чинним вимогам.

Отже, дисертація Л. В. Никоненко є самостійним, логічним за своїм змістом і структурою, завершеним за змістом дослідженням, виконаним на належному теоретичному та емпіричному рівні.

Водночас висловимо окремі *зауваження та побажання*.

1. В результаті теоретичного аналізу дисертанткою запропоновано концептуальну модель системи впливів на політико-правову свідомість особистості, опосередковану реалізацією медіапрактик, які розглядаються як інтегруючий засіб впливу (с. 56-57). При цьому недостатньо обґрунтовано, як саме проявляється опосередковуюча та інтегруюча функція медіапрактик, також недостатньо чітко показано опосередковуючий вплив медіапрактик на схемі цієї моделі (Рис. 1.1, с. 57). Крім того, представлена в тексті дисертації концептуальна модель не відображена належним чином в авторефераті.

2. Отримані кількісні та якісні результати дослідження підкріплені в тексті дисертації ілюстративними рисунками, графіками, таблицями, фрагментами глибинних інтерв'ю. Водночас в авторефераті дисертації значний обсяг кількісних даних поданий суцільним текстом, що значно ускладнює його сприймання і справляє хибне враження про наявний низький рівень узагальнення дисертанткою отриманих результатів.

3. У ході проведення якісного дослідження були використані прямі форми опитування із застосуванням методу глибинного інтерв'ю, що безумовно підкреслює практичну значущість роботи. Однак повний зміст гайду для інтерв'ю не був представлений в тексті дисертації (наприклад, в додатках), що не дозволило належним чином оцінити рівень валідності та надійності розробленого авторкою діагностичного інструменту.

4. Висновок 4 щодо розробки та апробації тренінгової програми, на наш погляд, потребує більш розгорнутого відображення отриманих результатів. У ході розробки тренінгової програми доречно було би звернути більше уваги на роль реактивних медіапрактик політико-правового змісту.

Проте висловлені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації, яка є завершеною працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності є суттєвими для розвитку політико-психологічної теорії й практики загалом, психології масової комунікації та медіапсихології зокрема.

Дисертація «Соціально-психологічні особливості впливу медіапрактик на становлення політико-правової свідомості студентів» відповідає вимогам «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України №567 від 24.07.2013, а її авторка, Никоненко Людмила Володимирівна, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.11 – політична психологія.

Офіційний опонент

кандидат психологічних наук,

доцент кафедри психології ННІ психології

Університету економіки та права «КРОК»

Г. В. Абаніна